

Binnenveldse Hooilanden: de mosflora in 2020

Rienk-Jan Bijlsma

De Binnenveldse Hooilanden zijn in 2019 ontgrond (<https://mooibinnenveld.nl/>). Op 11 januari 2020 en 18 december heb ik het gebied van de Stichting en aangrenzend deel van de Coöperatie min of meer systematisch afgelopen (voor zover begaanbaar) en mossen genoteerd en verzameld. Alle vondsten zijn met GPS ingemeten. Zie figuur 1 voor een kaartje met waarnemingen en tabel 1 voor een overzicht van vondsten. In Bijlage 1 is een selectie van foto's opgenomen.

Bevindingen:

- Er zijn 31 soorten aangetroffen waarvan 7 afkomstig zijn uit de diasporenbank (uit broedknollen en/of sporen), 11 door de wind zijn aangevoerd en 13 met maaisel zijn meegekomen. De totale bedekking van de moslaag is nog gering, maar in percelen met ingebracht maaisel lokaal bedekkend (vooral gewoon puntmos) (< 1%). Deze vondsten zijn met 66 herbariumcollecties gedocumenteerd.
- Het sporadische voorkomen van soorten afkomstig uit de diasporenbank wijst op diepe ontgronding. De betreffende soorten zijn vrijwel uitsluitend gevonden aan de W-zijde van de ontgronding in de overgang naar de niet-ontgronde strook langs de Kromme Eem. Het gaat om algemene soorten m.u.v. vliesjesmos die ook in de Groene Grens op enkele plaatsen is opgedoken.
- De kolonisten met windverspreiding komen nog steeds alleen in lage dichtheid voor. Het gaat om (zeer) algemene soorten van voedselrijke groeiplaatsen die deels o.a. bekend zijn van brandplekken (krulmos, purpersteeltje, parapluutjesmos) en ruderaal milieus. Interessant is de Europese RL-soort roodmondknikmos die in natuurontwikkeling kortstondig talrijk kan optreden; dat deze soort zich zo vroeg vestigt (en jonge sporenkapsels vormt!) was mij nog niet bekend.
- De soorten afkomstig uit maaisel zijn uiteraard alleen gevonden in de percelen waar maaisel is opgebracht. De nu al vrij veel voorkomende soorten puntmos (*Calliergonella*) en haakmos (*Rhytidiadelphus*) zijn in dit stadium van de vegetatie-ontwikkeling in feite niet gewenst door hun aanzienlijke concurrentiekracht. Boompjesmos (*Climacium*) is een karakteristieke blauwgraslandsoort die ook op diverse plekken is gevonden, veelal vitaal. De overige soorten zijn maar 1x gevonden en het is onzeker of ze zullen overleven. De veenmossen (*Sphagnum*) waren zeer weinig vitaal en zijn evenmin gewenst in de vroege vegetatie-ontwikkeling. Het landelijk zeer zeldzame groen schorpioenmos (*Scorpidium cossonii*) is in januari gevonden in het perceel van de Coöperatie met transect 4 (maaisel Meeuwenkampje), maar kon in december niet meer worden teruggevonden.
- Kwel (ijzerbacterieënvlies) is alleen waargenomen op enkele plekken in het perceel dat aansluit op de kopse kant van het gespaarde bosje, onder het perceel met transect 1 (foto's 3). Regenwater stagneert over grote oppervlakten.

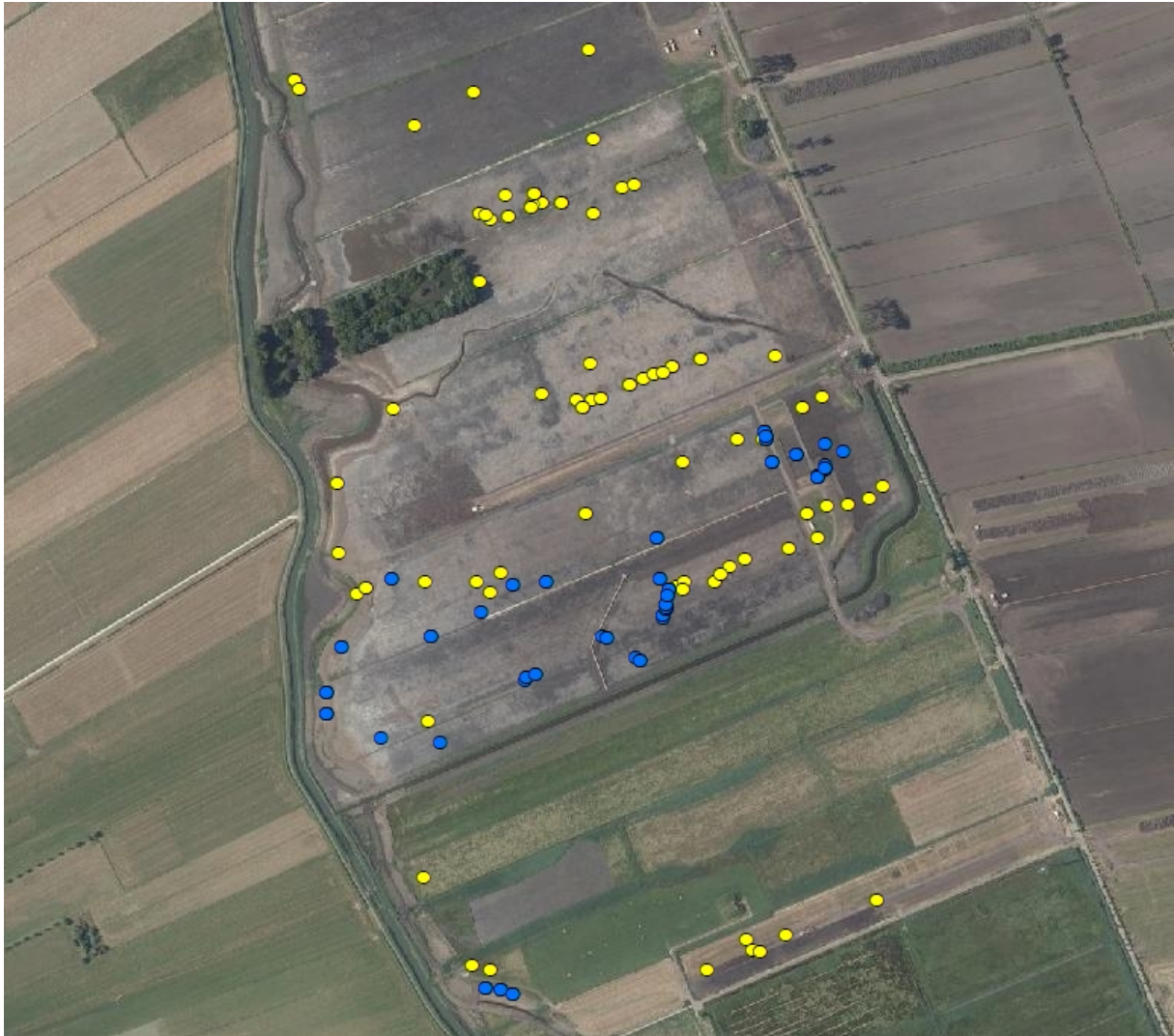
Conclusie en verwachtingen:

- Diepe ontgronding heeft het gebied ontdaan van zijn natuurhistorisch bodemarchief waardoor slechts weinig soorten uit de diasporenbank schaars zijn aangetroffen.
- Door de kleiige toplaag (koopveengrond) en het vrijwel ontbreken van kwel (aan maaiveld) is het gebied voor mossen een extreem milieu dat zomers sterk indroogt (tot een korrelig-humeuze klei) en na perioden van regen deels ontoegankelijk wordt door stagnerende plassen. Op de uitdrogende delen komen daarom alleen triviale kolonisten voor. In de langdurig stagnerende delen zijn (ondanks zoeken) nog geen mossen gevonden. Dit overall beeld wijkt sterk af van de ervaringen in natuurontwikkeling op zandige bodems met kwel of met basenrijke top- en tussenlagen (o.a. Groene Grens) die al binnen twee jaar zeer rijk bleken aan mossen,

zowel afkomstig uit de diasporenbank als via de lucht; ook de stagnerende delen ('winterpoelen') hebben hier karakteristieke mossoorten.

- De bryologische verwachtingen zijn in deze uitgangssituatie niet hoog gespannen. De concurrentiekrachtige, met maaisel ingebrachte soorten puntmos en haakmos zullen zich snel uitbreiden, door maaibeheer ook in de percelen waar geen maaisel is ingebracht. Dit maakt het voor minder concurrentiekrachtige soorten van de vroege successie extra moeilijk zich alsnog te vestigen.

Figuur 1. Overzicht van mosvondsten in 2020 (geel: 11 januari, blauw: 18 december).

Tabel 1. Aantal vondsten per soort (veldnotities en herbariumcollecties) met aanduiding van waarschijnlijke herkomst.

Wetenschappelijke naam	Nederlandse naam	11 jan	18 dec	uit maaisel	uit diasporenbank
<i>Aulacomnium palustre</i>	Roodviltmos		1	x	
<i>Barbula unguiculata</i>	Kleismaragdsteeeltje	1			
<i>Brachythecium rutabulum</i>	Gewoon dikkopmos	8		x	
<i>Bryum barnesii</i>	Geelkorrelknikmos	10	8		
<i>Bryum dichotomum</i>	Grolkorrelknikmos	6	13		
<i>Bryum microerythrocarpum</i>	Roestkorrelknikmos	3	2		x
<i>Calliergon cordifolium</i>	Hartbladig puntmos	1		x	
<i>Calliergonella cuspidata</i>	Gewoon puntmos	32	20	x	
<i>Ceratodon purpureus</i>	Gewoon purpersteeltje	7	14		
<i>Climacium dendroides</i>	Boompjesmos	7	11	x	
<i>Dicranella staphylina</i>	Knolletjesgreppelmos	2	1		x
<i>Drepanocladus polycarpos</i>	Krom zompmos	1	1	x	
<i>Funaria hygrometrica</i>	Gewoon krulmos	30	10		
<i>Kindbergia praelonga</i>	Fijn laddermos	2	1		
<i>Leptobryum pyriforme</i>	Slankmos	1			(x)
<i>Marchantia polymorpha</i> subsp. <i>ruderalis</i>	Straatparaplutjesmos	5	1		
<i>Philonotis caespitosa</i>	Klein staartjesmos	1		x	
<i>Physcomitrium pyriforme</i>	Gewoon knikkertjesmos		1		(x)
<i>Plagiomnium ellipticum</i>	Stomp boogsterrenmos	1		x	
<i>Polytrichum commune</i> s.s.	Groot haarmos	1		x	
<i>Polytrichum juniperinum</i> s.s.	Echt zandhaarmos		3		
<i>Ptychostomum capillare</i> s.s.	Gedraaid knikmos		3		
<i>Ptychostomum knowltonii</i>	Roodmondknikmos	2			
<i>Ptychostomum rubens</i> s.s.	Breed braamknikmos	9	22		(x)
<i>Rhytidiadelphus squarrosus</i>	Haakmos	8	5	x	
<i>Scorpidium cossonii</i>	Groen schorpioenmos	1		x	
<i>Sphagnum palustre</i>	Gewoon veenmos	1		x	
<i>Sphagnum squarrosum</i>	Haakveenmos	1		x	
<i>Tortula acaulon</i>	Gewoon knopmos		2		x
<i>Tortula truncata</i>	Gewoon kleimos	2	7		(x)
<i>Weissia brachycarpa</i>	Gewoon vliesjesmos	1	1		x

Bijlage 1. Selectie van foto's, januari 2020 (van N naar Z)

1: 170928-444578 PQ 1.2

2: 170899-444458 "winterpoel" met *Ranunculus flammula*, *Ranunculus sceleratus*

3: 171015-444449 (enige) perceel met kwelinvloed aan maaiveld

4: 170886-444420 boompjesmos en haakmos uit maaisel

5: 171064-444262 krulmos, geelkorrelknikmos (boven) en parapluutjesmos (onder)

6: 170940-444211 krulmos; locatie roodmondknikmos

7: 171128-444177 krulmos op ontgronde koopveengrond

8: 171254-444128 puntmos uit maaisel

9: 170685-444058 breed braamknikmos op ondiepe ontgronde strook langs Kromme Eem

10: vlonderpad vanaf plateau

11: 171126-443642 groen schorpioemnos en puntmos uit maaisel (perceel Coöperatie)

Bijlage 2. Selectie van foto's, december 2020

12: 171185-444139 (richting W) perceelgrens met dichtgemaakte greppel

13: 171164-444161: zeer lokaal met mos begroeide koopveengrond: krulmos, purpersteeltje, breed braamknikmos, grofkorrelknikmos en zandhaarmos

14: 171139-444153

15: 170672-443913 oeverzone Kromme Eem

16: 171029-444016 O-kant vlonderpad

17: 170933-444000 W-kant vlonderpad, met schildereprijs in 'winterpoel'

18: 170855-443602 kleiige oever Kromme Eem, met gewoon knopmos en gewoon kleimos